

О ГОРАНЦИМА *

Причу о Гори и Горанцима почећемо тако што ћемо изнети историјске чињенице, које ће, надам се, бити добар почетак у отклањању заблуда и непознаница о пореклу Горанаца.

Да би почели причу о житељима Горе, морамо се осврнути на саму важност ове области - гледано кроз историју.

Гора и целокупна, пашњацима богата Шар планина, често су, због свог значаја, мењали владаре.

Повлачењем Византије, ове области, као и призренску котлину, освајају Бугари (1204. г.) да би убрзо 1275. г. Призреном и околним жупама загосподарио Стефан Првовенчани.

Под Немањићима Гора доживљава нагли развој, али се после смрти Цара Душана на ове територије устремљују многи владари ситних кнежевина, насталих цепањем Душановог царства

У историјским записима поменуто је и то да је у Гори почетком 14. века владао севастократор Павле, чијом је ћерком Јефимијом био ожењен Андреј 2. Музаки (1318-1348), владар кнез у Албанији.

Јован и Константин Драгаш (Дејановићи) владају овим областима до првих турских освајања. Непосредно пред Косовски бој (1389. г.) Вук Бранковић наново успоставља управу над Призреном, Гором и другим жупама северне Шар планине.

Плашећи се губљења власти Константин Драгаш постаје турски вазал и убија свог брата Јована, владара западне Шар планине, који није хтео прихватити турско сизеренство.

Константин Драгаш са својом војском учествује у Косовском боју, на османлијској страни, не би ли учврстио власт и задобио поверење султана Мурата.

Очигледно је да су и раније у Гори становници одржавали корисне родбинске и друге везе са владарима суседних области не би ли проширили своју моћ и утицај и ван тадашњих граница Горе.

* Аутор: Орхан Драгаш, председник Завичајног удружења Горанаца, Београд

Гора и Горанци су имали велики значај и за средњевековну Србију. То показује чињеница да је владика Василије "Македонац", 1349. г., установио, баш у Гори, у Броду, епархију која је обухватала целу призренску област.

Доласком Турака у Призрен (1455. г.) ситуација у Гори се, међутим, битно мења. Ранији трговачки путеви који су повезивали Јадран са Егејским и Црним морем увелико губе на значају због опште несигурности трговачких каравана. Градови и насеља дуж тих путева нагло престају са развојем. Гора постаје нахија призренског санџака, али се Горанци, и поред тога, успешно одупиру исламизацији.

Крупне историјске промене Гора и Горанци доживљавају после неуспелог продора Аустроугарске ка југу (1699. г.).

Аустроугарски генерал Пиколомини улази у Призрен и околне нахије октобра 1689. г.

Горанци су му као словенско, српско и хришћанско, становништво пружали помоћ и сарадњу надајући се коначном избављењу од Турака. Међутим, аустроугарске трупе на Шар планини завршавају свој продор јер су западне границе Аустроугарске угрозили Французи.

Убрзо умире и Пиколомини, а све околне области заузимају поново турске јединице.

Сазнавши за сарадњу становништва са аустроугарском војском, турске трупе почињу планску одмазду чинећи нечувене злочине према Горанцима. Нестајала су и горела читава села. Почела је и велика сеоба Срба, предвођена Патријархом Арсенијем Чарнојевићем.

Међутим, ова сеоба није у већој мери захватила и Гору, јер је у њој живело компактно словенско становништво за разлику од других средина где је већ одраније отпочео процес исламизације и досељавање несловенског становништва.

Гору крајем 18. века захватају две паралелне промене које ће у наредном периоду умногоме утицати на смањење броја становника чак и гашење читавих села.

Гору је захватила исламизација, а убрзо затим и епидемија куге. Године 1815. почиње и досељавање Арбанаса (Шиптара) у околину Призрена.

Године 1886. Гору и Горанце је проучавао Иван Степановић Јастребов, Руски конзул. Он помиње да су му тада неки житељи Горе рекли да је баба Божана, последња хришћанка, умрла пре "двадесетак" година

Интересантно је, наводи Јастребов, да су то исто рекли и његовом колеги Анастасију који је у Гори боравио тридесет година пре Јастребова. То значи да народ у Гори, Горанци, желе да верују у култ бабе Божане која у овом случају представља хришћанство и да задржи сећање на исто.

Горанци су једини који су до данас задржали аутохтони српски језик, културу, традицију и старе српске обичаје и то независно од исламизације. Колико су Горанци привржени својим српским и хришћанским

коренима види се и из изјаве Суљ-капетана, једног од горанских хајдука, на самрти 1909. године: "Нову веру нисам упамтио, стару нисам заборавио".

За време Краљевине Југославије Горанци су због свог положаја и важности били ослобођени од плаћања пореза, лично Краљевим указом.

После Другог светског рата, 1949. г., албански функционери на челу са Фадилом Хоџом, почињу да врше насилну асимилацију Горанаца, али успевају само да, под претњом, изврше албанизацију горанских презимена.

Горанци једноставно, причају старосрпским штокавским дијалектом којим се служе и северозападни Македонци.

Обзиром да је албанским (и југословенским) функционерима после другог светског рата одговарало да на Космету буде што мање Срба, они Горанце у пописима уопште нису помињали.

Бесмислена је, и погрешна, формулација Горанаца као националне мањине од стране појединих политичара. Горанци напросто не могу бити национална мањина, они имају једну једину државу Србију.

Фотографија 6: Шар ѝланина и Кораб (фото С. Белиј)

Фотографија 7:
Пасѝир на Шар ѝланини
(фото Б. Пелиновић)